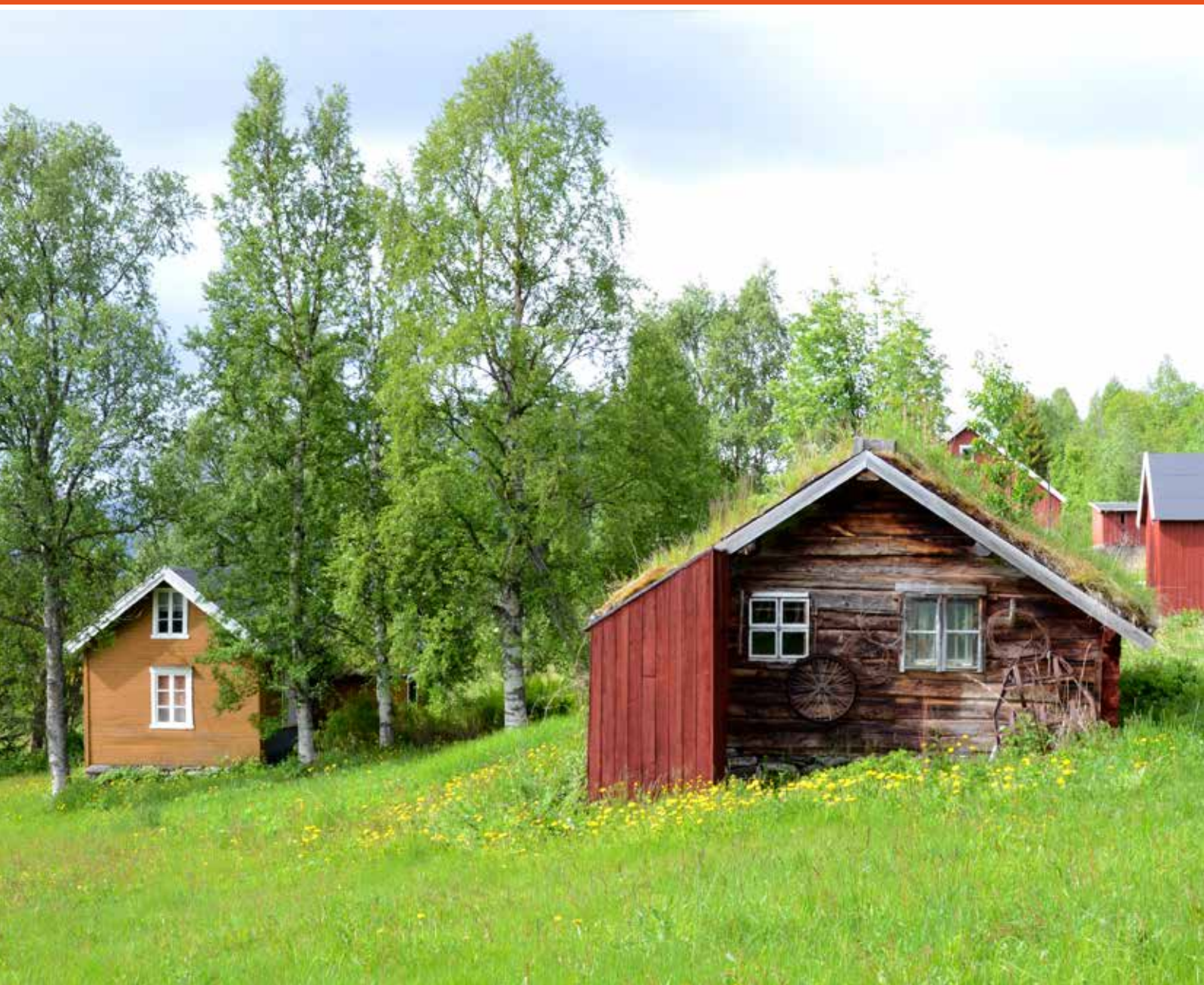

Čilgehus automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid birra

Oinnolaš sámi kulturárbi

Dát čilgehus lea oaivvilduvvon automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid eaiggádiidda ja geavaheddjiide. Dás čilgejuvvojit eanemus geavahuvvon doahpagat, lágat ja mearrádušat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid hálddašeami birra.

Boarrásat visttit leat máhttogáldu, ja dan historjjá maid dat ovddastit, lea deatalaš áimmahuššat manjit áiggi várás. Boares sámi visttiid bokte oažžut mii máhtu sihke sámi servodaga historjjá ja bearrašiid ja sogaid birra mat leat geavahan visttiid. Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid eaiggádat sáhttet leat rámis go sii leat mielde atnemin ávviris kulturhistorjjá.

Visttiid geavahepmi lea ain buoremus suodjalanvuohki. Danne háliida Sámediggi veahkehit eaiggádiid ovttahttit ovddeš áiggi ja dálá áiggi visttiin, nu ahte geavaheami ja suodjaleami sáhttá ovttahttit.

Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon

Buot sámi kulturmuittut, maiddá visttit jagi 1917 rájes dahje mat leat boarráset go 100 jagi leat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon kulturmuittolága mielde. Visttiin main lea dát ráfáiduhstinstáhtus lea nationála suodjalanárvu. Ráfáidahttima ulbmil lea sihkkarastit vistti suodjaleami bissovaččat. Dieinna lágiin mii gozihit ja nannet sámi kulturárbbi ja máhtu sámi árbevieruid ja historjjá birra. Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon visttit leat fysalaš objeavttat mat mitalit sámi historjjá.

KULTUR-MUITOLÁHKA:

Kulturmuittolága § 4 nuppi lađđasa mielde leat sámi visttit jagi 1917 rájes dahje mat leat boarráset automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon. Lea biddjojuvvon sihkkarastinbirastat mii lea vihtta mehtera rehkenastojuvvon vistti olggumuš ravddas, gč. § 6. Geahča kapihttala II kulturmuittolága mearrádušain mii guoská automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon kulturmuittuide

Guđe visttiid sáhttá gohčodit sámi vistin?

Sámediggi lea ráhkadan eaktolistta man mielde árvvoštallojuvvo ja mearriduvvo lea go visti sámi visti. Eaktun leat:

- historjjálaš ja kultuvrralaš oktavuoha
- doaibma kulturmuittun
- biraslaš oktavuoha
- huksendábit
- báikkálaš áddejunit

Deataleamos eaktun árvvoštallamis lea makkár oktavuodas visti ilbmá ja čatnasa go dat sámi kultuvrii ja historjái. Huksendáhpi dahje arkitektuvra eai leat mearrideaddjin dasa ahte adnojuvvo go visti sámi vistin vai ii.

Mii deattuhat vistti mearkašumi báikkálaš birrasis, huksenbirrasa gos dat lea, vistti historjjá, dan doaimma, lokaliserema ja gii dan lea eaiggáduššan. Deatalaš árvvoštallamis lea maiddá dat ahte čatnasa go visti historjjálaš dáhphussii ja gokko dat lea lokaliserejuvvon gilis dahje kultureanadagas.

Jagi 2012 rájes lea Sámediggi registreren automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámii visttiid. Dán barggu boadus biddjojuvvo Askeladdenii, mii lea Riikaantikvára nátionála kulturmuitodiehtovuoddu. Visteeaiiggádat sáhttet ohat visttiideaset dáikko www.kulturminnesok.no.

Kulturmuitoárvvut

Kulturmuitoárvun lohkkujuvvojit dat árvvut ja kvalitehtat mat dahket kulturmuittu. Dat juogaduvvojit áinnas golmma kategorijii: máhttoárvu, vásihusárvu ja geavahanárvu.

Deataleamos árvu sámii visttiid okta-vuodas lea ahte dat mitalit sámii historjjá, ássama ja aktivitehtaid birra guoskevaš guovllus. Eará bealit visttiin leat maiddái deatalaččat, nugo daid rolla ja árvu identitehta ja gullevašvuoda ovddideamis. Muhtun visttit sáhttet ovdamearkka dihte váikkuhit kulturrálaš aktiviserema dan bokte go árbevirolaš huksendábit ja giehtaduodjeteknikat suodjaluvvojit.

Vistti historjjá, makkár oktavuhtii dat gullá, man boaris dat lea ja vistti eakti-vuoda duodaštus leat guovddáš árvvut. Dáid visttiid geavahanárvu lea maiddái deatalaš.

Rievdadusat sáhttet maiddái leat historjjá

Ollu sámii visttit eai leat šat dakkárat go dat dalle ledje go dat huksejuvvojedje. Ollu visttit leat heivehuvvon odđa dárbut.

Go vistti hápmi, konstrukšuvdna, ávnnasgeavaheapmi, olgošdikšun, geavaheapmi dahje birasoktavuohta leat rievdaduvvon, de sáhtta dadjat ahte vistti lea veaháš massán álghámis. Ollu okta-

Elvebakken gård Báhccavuonas

Ássarviessu Rivttáin

vuodain sáhttet visttiid rievdadusain ja bázahusain leat stuorra árvu ja dain beliin mat leat rievdatahtán vistti.

Vistti kulturmuitoárvu ja dan ovttaskas oasit biddjojuvvojit vuoddu go hálddašeapmi galgá árvvoštallat addit lobi lihkahallat ráfáidahttojuvvon visttiid.

Hálddašeapmi ferte árvvoštallat mainna lágiin plánejuvvon duohtadeapmi (rievdadusat) bilidivčče vistti kulturmuitoárvvuid.

Maid sáhtta ráfáidahttojuvvon visttis rievdadit?

Kulturमितolága váldoprinsihppa automáhtalaččat ráfáiduhttimis lea ahte vistti ii leat lohpi rievdadit dainna lágiin ahte billistivččii kulturmuittu. Dat mearkaša dan ahte rievdadusaid ferte dahkat várrugasat ja vistti árvvus atnimiin.

Ássanviessu Deanus. Sierra viiddidanlohpi juolluduvvui. Sámedikki bagadusa mielde ráhkaduvvui plána viiddideami várás. Riikaantikvára attii sierra lobi ja gáibidii ahte plána čuvvojuvvo

Ássanviessu Gáivuonas. Sierra lohpi addojuvvui ođđaset oasi gaikumii ja ođđa huksemii sadjái. Sierra lohpi guoská maiddá eará rievdadusaide robis, rohperenniid, váldobealkkaid, isolašuvnna ja biippu divvumii, ja muhtun ođđa glásaid molsumii.

Dađistaga bajásdoallamii, nugo robi divvut seammalágan ávdnasiiguin, čihhtet glásaid, málet seamma ivnniin ja málain jna., ii dárbbas ohcat lobi.

Rievdadanožcan

Kulturमितolága mielde ii galgga oktage vaháguhttit, billistit, rievdadit dahje eará láhkai dárbbasmeahttumit hehpehit automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon kulturmuittu. Go lea eaiggát de fertet sihkarastit ahte bajásdoallan ja rievdadusat eai rihko kulturमितolága dahje plána- ja huksenlága mearrádusaid.

Jos don háliidat rievdadit automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid, de fertet ohcat lobi kulturमितolága mielde. Sierra lohpi galgá leat addojuvvon ovdal go barggu sáhtta álggahit.

Rievdadusaid ja stuorát huksendoaimbajuid sáhtta maiddá fertet ohcat ja dieđihit daid birra gielddas gos visti lea. Jeara danne sihke Sámedikkis ja gielddas ovdal go čađahat rievdadusaid. Daid ferte dahkat várrugasvuodain ja vistti árvvus atnimiin. Dieinna lágiin gozihat don vistti buoremus vuogi mielde.

Vistti rievdadusaid birra

- *Viečča rávvagiid ja bagadusa Sámedikkis.*
- *Váldde oktavuoda gielddain ja iskka dieđihan- dahje ohcangeaskku birra Plána- ja huksenlága mielde.*
- *Ráhkát ođastanplána.*
- *Sádde spiehkastatohcama ja ođastanplánaevttohusa gildii/Sámediggái.*
- *Fertet duodaštit rievdadusaid mat dahkkojuvvojit.*

**Eaŋkilis
bajásdoallanrávvagat**

*Eaŋkilis bajásdoallanrávvagat
Deatalaš lea fuolahit ahte visti oažžu áimmu
amas njuoskat mii sáhtta mieskadit vistti.
Dávviid ii galgga seailluhit seainni dahje
vistti vuostá. Divtte biekká goikadit
seinniid ja láhttiid.*

*Čorge bovnnaid ja rissiid eret
jeavddalaččat darferobis. Dalle bissu
rohpi guhká, deaddu lea unnit ja
muohta girdá eret álkibut.*

**Vuoigatvuohta oažžut
bagadusa**

Váldde áinnas oktavuoda Sámedikkiin. Mii sáhttit rávvat ja bagadit doaibmajuid ja automáhtalaččat ráfáidahttojuvvo sámi visttiid bajásdoallama birra. Mii veahkehat sierra lobi ohcama, áššemeannudanrutiin- naid dahje eará gažaldagaid oktavuodas mat dus leat du vistti birra.

Oktavuoha gielddain

Váldde maidái oktavuoda dainna gielddain gos visti lea, jos plánet huksendoaibmajuid automáhtalaččat ráfáidahttojuvvo sámi visttis.

Stuorra rievdadusat visttiin, nu go ovda- mearkka dihte unnit divodeamit dahje laktaviessu, sáhttet gáibidit dieđihan- dahje ohcangeaskku plána- ja huksenlága mielde. Rievdadusat sáhttet čuohcat maidái regulerenplánaid mearrádusaide.

Dieđihan- dahje huksenohcan sáddejuvvo ovtta sierralohpeohcamiin gildii. Dat sádde fas ohcama viidáseappot Sámedig- gái dan meannudeapmái kulturmuitalága mielde

*Ol'Andersen buvri Hemnes nammasaš báikkis.
Sierra lohpi addojuvvui sirdit buvri eanet
guovddáš báikái ovdal divvuma. Gáibiduvvo ahte
buvri ferte duodaštit ja divvut antikváralaš prinsih-
paid mielde.*

Beaivelatnja Kárášjogas

Áitti ođasteapmi Deanus

Buvri Árbordes

Ohcan Sámediggái

Divodanohcan masa plána- ja huksenláhka ii guoskka, sáddejuvvo njuolga Sámediggái mii árvvoštallá gustovaš lágaid ja láhkaásahusaid mielde. Dán meannudeames vihkkehallojuvvo ođđa servodatlaš dárbbu ja kulturmuittu gaska.

Sierralohpemearrádusas sáhtá ovdamearkka dihtii gáibiduvvot movt rievdadusaid sáhtá dahkat ja man viidát. Eaiggát sáhtá váidit mearrádusa. Dieđuid sierralohpeeiseválddi birra gávnnat Riikaantikvára neahttasiidduin.

Ráhkát divvunplána

Divvun dahje eará lihkahallamat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiin galget plánejuvvo, ja divvunplána lea dás deatalaš gaskaoapmi. Das galgá válddahit makkár lihkahallamiid áigu čadahit ja makkár goluid dat mielddisbuktá. Dain oktavuodain goas lea áigeguovdil ohat sierra lobi sáhtá plána geava-huvvot ohcama vuodđun. Dieđuid divvunplána ráhkadeami birra oainnat dás www.sametinget.no/bygningsvern

Eaiggádiin lea váldoovddasvástádus vistti doaimmas ja bajásdoallamis, ja ahte dat dahkkojuvvo plána- ja huksenlága ja kulturmuittolága mearrádusaid mielde.

Antikváralaš divvun

Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon visttiid galgá bajásdoallat ja divvut antikváralaš prinsihpaid mielde. Váldoprinsihpan lea ahte stuorámuš oassi álgovisttis dahje boares huksendetálgat bisuhuvvojit ja ahte bargu čadahuvvo árbevirolaš vugiid/ teknihkaid mielde.

Dát mearkkaša ahte kulturmuittu rievdadus galgá leat nu unni go fal vejolaš. Vuosttažettiin lonuhuvvo nu unnán go vejolaš ja divvojuvvojit dušše dat oasis mat lea billašuvvan. Daid sadjái mii molsojuvvo eret, galgá biddjojuvvo seam-

Áiti Máttá-Várjjagis

Návet Skániin

Stállá divvun Deanus, snihkkára Arne Graven bokte.

malágan ávnnas seamma vuogi mielde go mii álgoálggus lea leamaš. Dat mearkkaša ovdamearkka dihtii dan ahte ferrojuvvon plánjku sadjái biddjojuvvo ferrojuvvon plánjku seammalágan ávdnasis.

Duodašteapmi

Duodašteapmi lea maiddá deaŋalaš oassi automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid divvunbarggus. Kulturmuittu birra sáhtá čállit ja dan sáhtá govvidit. Dasa lassin sáhtá geavahit tevnnegiid ja mihtideami.

Duodašteapmi lea oassi vistti historjjás, nu ahte sáhtá maiddá maŋŋá oaidnit mii lea rievdaduvvon ja molsojuvvon eret.

Doarjjaortnegat

Buot automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid eaiggádat sáhttet ocat doarjaga Sámedikkis. Eanet dieđuid ohcanáigemeari ja skovi birra gávnnat Sámedikki neahttasiidduin. Ohcanáigemearri Sámedikkis lea dábálaččat skábmamánus. Geahča www.sametinget.no/tilskudd

Doarjaga sáhtá ocat maiddá Norgga kulturárbbis (Ta et tak), vuodđudusas UNI ja Dološmuitosearvis. Dasa lassin sáhttet muhtun gielddain ja fylkkagielddain leat iežaset doarjjaortnegat. Eanadoalloeiseválddiin soitet leat doarjagat kulturmuittuide eanadoalu oktavuodas.

Gulahallandieđut

Sámediggi – Sametinget

Ávjovárgeaidnu 50
9730 Karasjok/Karášjohka
Telefovdna: +47 78 47 40 00
Telefákša: +47 78 47 40 90
samedigg@samediggi.no

Gulahallandieđuid Huksensuodjalus-,
ráfáidahttin- ja kultureanadatjuhkosa
birra gávnnat bargiid vuolde Biras-,
areála- ja kulturmuitoossodat, Sámedikki
neahttasiidduin: www.sametinget.no

Liŋkkat

Sámediggi
www.samediggi.no/bygningsvern

Riikaantikvára
www.riksantikvaren.no

Kulturmitoregistar
www.kulturminnesok.no

Deaddiluvvon guovvamánus 2014,
divvojuvvon njukčamánus 2019.

Sámediggi - Sametinget

Ávjovárgeaidnu 50
N-9730 Karášjohka